

Innhold

Forord	5
Kapittel 1 Hva er klimarett? Introduksjon til et nytt rettsfelt	27
<i>Hans Chr. Bugge</i>	
Utfordringen	27
1.1 Bakgrunnen: klimaendringene	28
1.2 Grunnleggende trekk ved klimaproblemet og klimarettens rolle	33
1.2.1 Klimaproblemet er karakterisert som «den største og mest omfattende markedssvikt noen gang»	33
1.2.2 Klimaproblemet går til kjernen av vår livsstil	33
1.2.3 Klimaproblemet er globalt	34
1.2.4 ... men det preges av global urettferdighet i forholdet mellom årsaker og virkninger	35
1.2.5 Klimaproblemet rammer våre etterkommere	36
1.2.6 Klimaproblemet er preget av usikkerhet	37
1.2.7 Klimaproblemet er et «homogent» miljøproblem, mens kostnadene ved å møte det varierer sterkt	38
1.2.8 Et «homogent miljøproblem» reiser særlige rettslige problemstillinger	38
1.2.9 Klimaproblemet kan ikke unngås, og vi må møte konsekvensene	39
1.2.10 Klimaproblemet krever et bredt spekter av mål og virkemidler	40
1.2.11 Klimaproblemet utfordrer demokratiet og den internasjonale rettsorden	42
1.2.12 ... men til syvende og sist må «markedet» bli en viktig del av løsningen	43
1.3 «Klimarett» som ny rettsdisiplin – i fugleperspektiv	44
1.4 Klimapolitikken «rettsliggjøring» – klimarettssaker som internasjonal trend	46
1.5 Fremtidsperspektiver for norsk klimapolitikk. «Klimakur 2030» og ny stortingsmelding	48

DEL I

INTERNASJONAL KLIMARETT	53
-------------------------------	----

Kapittel 2 Bakgrunnsretten: hovedtrekk i internasjonal miljørett ... 55

Hans Chr. Bugge

2.1 Innledning	55
2.1.1 Hva er internasjonal miljørett?	55
2.1.2 Formål i den internasjonale miljøretten	56
2.1.3 Utviklingstrekk i den internasjonale miljøretten og dens kilder	58
2.1.4 Den internasjonale miljørettens betydning for nasjonal rett	61
2.2 Almennelige folkerettslige prinsipper anvendt på miljøspørsmål	63
2.2.1 Prinsippet om staters suverenitet	63
2.2.2 Forbud mot å volde skade utenfor eget territorium	64
2.2.3 Prinsippet om rettferdighet – «equity» og «equitable use»	66
2.2.3.1 Innføring	66
2.2.3.2 Delte og felles naturressurser. Prinsippet om balansert og rettferdig fordeling	68
2.2.4 Prinsippene om plikt til samarbeid, konsultasjon og gjensidig informasjon mv.	69
2.3 Prinsipper som er knyttet spesielt til den internasjonale miljøretten	71
2.3.1 Bærekraftig utvikling	71
2.3.2 Prinsippet om at statene har «felles, men differensiert ansvar og respektive muligheter»	73
2.3.3 Føre-var-prinsippet	74
2.3.4 Forurensere skal betale-prinsippet («Polluter Pays Principle»)	76

Kapittel 3 Grunnlaget for internasjonalt klimaarbeid 79

Hans Chr. Bugge

3.1 Klimaproblemet på den internasjonale dagsorden: En kort historikk	79
3.2 Forhandlingene om klimakonvensjonen og Norges holdning ...	84
3.2.1 Opptakten	84
3.2.2 Prinsippet om kostnadseffektivitet	85

3.3	Arbeidet i Det mellomstatlige panel for klimaendringer (IPCC)	87
3.3.1	Innføring og hovedtrekk	87
3.3.2	Organiseringen av IPCC	90
3.3.3	Rapporttyper og behandlingsformer	91
3.3.4	Prosessen for utarbeidelse av rapporter	94
3.3.5	Hovedinnholdet i IPCC-rapportene fra 2018 og 2019 ...	96
3.3.5.1	+1,5-grader-rapporten	96
3.3.5.2	Rapporten om land og klimaendring	98
3.3.5.3	Rapporten om hav og is	99

Kapittel 4 FNs rammekonvensjon om klimaendringer og Kyotoprotokollen

Hans Chr. Bugge

4.1	Innføring	101
4.2	Sentrale momenter i rammekonvensjonens fortale	103
4.3	Konvensjonens hovedmål og sentrale prinsipper	105
4.4	«Byggekløssene» i konvensjonen og noen sentrale begreper og sondringer	108
4.5	De sentrale forpliktelsene	110
4.6	Organer og vedtak	112
4.7	Finansieringsmekanismen	115
4.8	Twisteløsning, endringer av konvensjonen, protokoller, ikrafttreden mv.	117
4.9	Kyotoprotokollen	118
4.9.1	Innledning	118
4.9.2	Prinsipper i protokollen	120
4.9.3	Protokollens kjerne: Industrilandenes forpliktelser	121
4.9.4	Protokollens organer og regelverket for gjennomføring av protokollen	126
4.9.5	Den andre forpliktelsesperioden (2013–2020)	127

Kapittel 5 Parisavtalen

Christina Voigt

5.1	Hvorfor (trengte vi) en ny avtale?	128
5.1.1	En verden i endring	128
5.1.2	Den lange veien til Paris	129
5.1.3	Parismøtet	131
5.2	Hva er Parisavtalen?	133
5.2.1	Rettslig form	133

5.2.2	Rettslig arkitektur	135
5.3	Grunnelementer	137
5.3.1	Ambisjon og «scope»	137
5.3.2	Differensiering	137
5.3.3	Ikrafttredelse og uttrekning	139
5.4	Parisavtalens bestemmelser	140
5.4.1	Fortalen	140
5.4.2	Formål	141
5.4.3	Utslippsreduksjoner	142
5.4.4	Markedstilnæringer	144
5.4.5	Tilpasning	145
5.4.6	Støtte	146
5.4.6.1	Finansiering	147
5.4.6.2	Teknologioverføring	148
5.4.6.3	Kapasitetsbygging	148
5.4.7	Transparens	149
5.4.8	Den globale gjennomgang («global stocktake»)	150
5.4.9	Etterlevelse	150
5.4.10	Videre bestemmelser	151
5.4.10.1	Skog	151
5.4.10.2	Tap og skade	151
5.5	Noen avsluttende betraktninger	152
5.5.1	Norges NDC	152
5.5.2	Parisavtalen er den eneste globalt forpliktende globale klimaavtalen vi har	153

Kapittel 6 Montrealprotokollens bidrag til å redusere klimagassutslipp	155
<i>Hans Chr. Bugge</i>	
6.1 Innledning	155
6.2 Hovedinnholdet i Wienkonvensjonen og Montrealprotokollen	156
6.2.1 Innledning	156
6.2.2 Montrealprotokollen	158
6.3 Problemet med erstatningsstoffene HFK, og Kigali-endringen . .	159
6.4 Gjennomføringen i norsk rett	161

Kapittel 7 Skog i det internasjonale klimaarbeidet, og Norges skogsatsing	162
<i>Christina Voigt og Hans Chr. Bugge</i>	
7.1 Skogens betydning for klimaet	162
7.2 Skog og LULUCF i klimakonvensjonen	164
7.3 Skog og LULUCF under Kyotoprotokollen	165
7.4 REDD+	167
7.4.1 Bakgrunn og utvikling	167
7.4.2 Resultatbasert betaling	168
7.4.3 Implementering i faser	169
7.4.4 Rapporter til UNFCCC	170
7.4.5 Det grønne klimafondet (Green Climate Fund – GCF) og REDD+	170
7.5 Norge og REDD+. Klima- og skogprosjektet	171
7.6 LULUCF og REDD+ i Parisavtalen	172
7.7 Norges klimamål og skog	174
 Kapittel 8 Luftfart og skipsfart i det internasjonale klimaarbeidet ..	177
<i>Erik Røsæg</i>	
8.1 Unntaket for luftfart og skipsfart	177
8.2 Hvorfor unntak?	178
8.3 Rettslige problemer?	179
8.4 Forskjellige typer virkemidler	180
8.5 Arbeidet i ICAO	183
8.6 Arbeidet i IMO	185
8.7 Avslutning	189
 Kapittel 9 Menneskerettigheter og klima. Klimarettssaker	190
<i>Jenny Sandvig</i>	
9.1 Innledning	190
9.1.1 Overordnet	190
9.1.2 Sammenhengen mellom klima og menneskerettigheter ..	191
9.1.3 Innvendinger	191
9.2 FNs menneskerettskonvensjoner	193
9.2.1 Innledning	193
9.2.2 Jurisdiksjon	194
9.2.3 Retten til liv og privatliv	194
9.2.4 Retten til kultur	195
9.2.5 Retten til helse	195
9.2.6 Barns beste som et grunnleggende hensyn	196

9.2.7	Anbefalinger til Norge	197
9.3	Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK)	198
9.3.1	Innledning	198
9.3.2	Kort om tolkningen av EMK	198
9.3.3	Jurisdiksjon	199
9.3.4	Sammenhengen mellom EMK artikkel 2, 3 og 8	200
9.3.5	EMK artikkel 2	201
9.3.6	EMK artikkel 8	203
9.3.7	EMK artikkel 3	204
9.3.8	Positive forpliktelser til å avverge farlige klimaendringer	205
9.3.9	Avgrensing mot en umulig eller disproporsjonal byrde. Skjønnsmargin	207
9.3.10	EMK artikkel 14	208
9.3.11	Tilleggsprotokoll nr. 1 artikkel 1 (P1-1)	209
9.3.12	Betydningen av at klimagassutslipp og klimaendringer er et globalt problem	209
9.3.13	Prosessuelle vilkår	210
9.4	Returvern for klimafordrevne	211
9.4.1	Innledning	211
9.4.2	Flyktningkonvensjonen	212
9.4.3	Det menneskerettslige vernet mot retur	212
9.5	Klimasøksmål basert på menneskerettigheter	214
9.5.1	Innledning	214
9.5.2	Klimasøksmål basert på menneskerettigheter i Europa ..	214
9.5.2.1	Nederland	214
9.5.2.2	Irland	215
9.5.2.3	Sveits	215
9.5.2.4	Frankrike	216
9.5.2.5	Østerrike	217
9.5.2.6	Belgia	217
9.5.2.7	Norge mfl.	217
9.5.2.8	Storbritannia	217
9.5.2.9	Tyskland	218
9.5.2.10	EU-domstolen	218
9.5.3	Enkelte klimasøksmål basert på menneskerettigheter utenfor Europa	219
9.5.3.1	Colombia	219
9.5.3.2	Brasil	219
9.5.3.3	Pakistan	219

9.5.3.4	India	220
9.5.3.5	Canada	220
Kapittel 10 Nature Protection, Indigenous Rights, and Climate Action		
<i>Margherita Paola Poto and Endalew Lijalem Enyew</i>		222
General Introduction		222
Part 1		223
10.1	Introduction	223
10.2	CLIP and IEJ	223
10.3	The expansion of participatory rights for nature	224
10.4	RoN from indigenous teachings: living in harmony with the world	227
10.5	Dealing with RoN and Indigenous Rights jointly	229
10.6	Indigenous Environmental Declarations and Approach to Climate Change: from the Kari-Oca to the Lima Declaration ...	230
10.7	Part 1: Concluding remarks	234
Part 2		235
10.8	The nexus between climate change and human rights: A bird's-eye view	235
10.9	Human Rights-Based Climate Change Litigation	237
10.9.1	Arctic Indigenous Peoples' Petitions to the IACHR ...	237
10.9.1.1	The 2005 Inuit Petition to the IACHR	237
10.9.1.2	The 2013 Athabaskan Peoples' Petition to IACHR	241
10.9.2	The 2019 Torres Strait Islanders Complaint to the UN Human Rights Committee (HRC)	244
10.10	Part 2: Concluding Remarks	247
10.11	Conclusion and way forward	247
Kapittel 11 Klimarisiko: begrepet, og systemer for rapportering		
<i>Cathrine Ramstad Wenger</i>		249
11.1	Innledning	249
Del I. Klimarisikobegrepet – globalt og nasjonalt perspektiv		
11.2	Klimarisikobegrepet i internasjonal rett og forskning	251
11.3	Næringslivets definisjon av klimarisiko	254
11.4	Norges klimarisikoutvalg	255
Del II. Internasjonale systemer for klimarisikorapportering for næringslivet		
11.5	Bakgrunn	257

11.6	Rapportering: institusjoner og standarder	258
11.6.1	TCFD-rapportering	258
11.6.2	Prinsippene for ansvarlig investering (PRI)	260
11.6.3	Carbon Disclosure Project (CDP)	263
11.6.4	Global Reporting Initiative (GRI)	263
11.6.5	Climate Disclosure Standards Board (CDSB)	264
11.6.6	The Value Reporting Foundation (tidligere SASB og IIRC)	264
11.6.7	GHG Protocol	265
11.6.8	Samarbeid mot felles rapporteringsrammeverk og -standarder	266
11.6.9	Scenarioanalyser	266
11.6.10	Andre relevante initiativer og standarder for klimarisikorapportering	268
11.6.10.1	Natural Capital Finance Alliance	268
11.6.10.2	WEFs Stakeholder Capitalism Metrics	268
11.6.10.3	IFRS Sustainability Standards	268
11.6.10.4	OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper	269
11.6.10.5	FNs Global Compact	269
11.6.10.6	G20/OECDs prinsipper for eierstyring og selskapsledelse	269
11.6.10.7	ISO 14064-1:2018	270
Del III. EUs og nasjonale regelverk for klimarisikorapportering		271
11.7	EUs ikke-finansielle rapportering	271
11.8	EUs bærekraftrapportering	272
11.8.1	Bakgrunn	272
11.8.2	Offentliggjøringsforordningen	273
11.8.3	Klassifiseringsforordningen/taksonomiforordningen	274
11.9	Nasjonale regelverk for klimarisikorapportering	275
11.9.1	Frankrike	275
11.9.2	New Zealand	276
11.9.3	Storbritannia og Stewardship Codes	276
11.9.4	USA	277
11.9.5	Norge	277
11.10	Konklusjon	278

Kapittel 12 Klimavennlige og bærekraftige investeringer.	
«Taksonomi»	280
<i>Harald Francke Lund</i>	
12.1 «Grønne obligasjoner» – en introduksjon	280
12.1.1 Får man bedre rentevilkår på grønne lån?	280
12.1.2 Hvorfor investere grønt?	281
12.1.3 Hvor utbredt er grønne obligasjoner?	282
12.2 Hvordan reguleres grønne obligasjoner?	283
12.3 CICERO Shades of Greens evalueringsmetodikk	285
12.4 EUs regulering og arbeidet med en «taksonomi»	285
12.5 Gjennomføring i norsk regelverk	288
12.6 Hvordan vil markedet reguleres fremover?	289
 DEL II	
EUROPEISK KLIMARETT	291
 Kapittel 13 EUs klimarett og Norges klimaavtale med EU	
– en innføring	293
<i>Knut Kroepelien og Hans Chr. Bugge</i>	
13.1 Innledning	293
13.2 Hovedmål, prinsipper og hjemler for miljøvern i EU-traktatene ..	295
13.3 Utviklingen av EUs klimapolitikk	299
13.4 Klimakvotehandling (EU ETS)	302
13.5 Innsatsfordelingsforordningen (ESR)	306
13.6 Forordningen om skog og arealbruk (LULUCF)	308
13.7 «Styringssystemforordningen»	310
13.8 Andre aktuelle regelverk	312
13.8.1 Klimaregulering av drivstoff	312
13.8.2 Regulering av fluoreerte gasser	312
13.8.3 Regulering av karbonfangst og -lagring (CCS)	313
13.8.4 Fornybar energi og energieffektivisering	313
13.8.5 Annet regelverk	315
13.9 Klimarett og konkurranserett. Adgangen til statsstøtte	315
13.10 «European Green Deal»	317
13.11 Norges klimaavtale med EU	319
 Kapittel 14 EU-energirettens rolle i klimaomstillingen	324
<i>Henrik Bjørnebye</i>	
14.1 Innledning	324
14.2 Utviklingen av EUs energi- og klimapolitikk	326

14.2.1	Veien fra nasjonale plansystemer mot et indre energimarked	326
14.2.2	Energi- og klimapolitikken tar form	329
14.2.3	En energiunion med klimaambisjoner	332
14.2.4	Oppsummering: Fra nasjonale plansystemer til en europeisk energi- og klimaunion	335
14.3	EU's kraftmarkedslovgivning	336
14.3.1	Innledning	336
14.3.2	Eldirektivet	337
14.3.3	Elforordningen	338
14.3.4	Nettkoder og retningslinjer	339
14.3.5	ACER-forordningen	342
14.3.6	Fornybardirektivet	344
14.4	Kraftmarkedsregulenes rolle i energiomstillingen	346
14.4.1	Innledning	346
14.4.2	Ny fornybarproduksjon	346
14.4.3	Nettilknytning	350
14.4.4	Energiomlegging og nye roller i kraftsystemet	351
14.5	Avslutning	352
DEL III		
	NORSK KLIMARETT	357
	Kapittel 15 Klimaloven (lov om klimamål) – og veien dit	359
	<i>Elise Johansen</i>	
15.1	Klimaloven – en ny type lovgivning	359
15.2	Utviklingen av norsk klimapolitikk	360
15.2.1	Norges internasjonale ambisjoner	360
15.2.2	Klimaforlikene	361
15.2.3	Parisavtalen	364
15.2.4	Nasjonale klimalover	366
15.3	Klimalovens innhold	367
15.3.1	Lovens formål	368
15.3.2	Klimalovens målsettinger	370
15.3.3	Klimalovens styrings- og rapporteringsmekanismer	372
15.4	Klimalovens rettslige betydning	376

Kapittel 16 Norsk miljølovgivning og dens anvendelse på klima 379*Hans Chr. Bugge*

16.1	Grunnloven § 112	379
16.1.1	Innledning	379
16.1.2	Bestemmelsens rettslige karakter og betydning. «Klimarettssaken» for Høyesterett	383
16.2	Forurensningsloven	390
16.2.1	Forurensningslovens formål og virkeområde	390
16.2.2	Definisjonen av «forurensning» og klimagassutslipp	391
16.2.3	Lovens formål og retningslinjer for gjennomføring	392
16.2.4	Avgrensninger av lovens virkeområde og anvendelse	392
16.2.5	Plikten til å unngå forurensning i § 7	393
16.2.6	Lovlig forurensning etter §§ 8 og 9	395
16.2.6.1	Tillatt etter § 8	395
16.2.6.2	Forskrifter om forurensning	396
16.2.7	Tillatelse til forurensning ved konsesjon etter §§ 11 flg.	396
16.2.8	Kort omtale av andre deler av forurensningsloven	399
16.3	Produktkontrollloven	400
16.4	Naturmangfoldloven	405

Kapittel 17 Plan- og bygningsloven. Vår viktigste klimalov? 408*Fredrik Holth*

17.1	Innledning	408
17.2	Overordnet om plan- og bygningsloven	408
17.3	Klima som hensyn i plan- og bygningsloven	412
17.4	Plikten til å konsekvensutrede planer og tiltak	413
17.4.1	Oversikt	413
17.4.2	Når kreves konsekvensutredning?	416
17.4.3	Hva skal utredes?	417
17.4.4	Virkningen av mangler ved konsekvensutredningen	418
17.5	Oppsummering om klima som hensyn i plan- og bygningsloven	419
17.6	Samordning og reguleringsplikt	420
17.6.1	Innledning	420
17.6.2	Reguleringsplikt og akvakulturtiltak i sjø	422
17.6.3	Reguleringsplikt og landbruksveier	423
17.6.4	Oppsummering	424
17.7	De rettslige rammene for reguleringsbestemmelser	424
17.7.1	Innledning	424

17.7.2	Reguleringsbestemmelser for å ivareta klimahensyn – fire illustrasjoner på rettslige problemstillinger	426
17.7.2.1	Kan kommunen gi reguleringsbestemmelser om materialvalg i bygningskonstruksjoner av hensyn til klimaet?	426
17.7.2.2	Kan kommunen gi bestemmelser om el-ladepunkter i parkeringsanlegg av hensyn til klimaet?	427
17.7.2.3	Hvor langt kan kommunene gå i å gi bestemmelser om grenseverdier for tillatt forurensning?	428
17.7.2.4	Kan kommunene gi reguleringsbestemmelser om utslippsfrie anleggsplasser?	430
17.7.3	Oppsummering	431
17.8	Avslutning	432

Kapittel 18 Klimatilpasning: begrepet, oppgaven og rettslig regulering 433

Eivind Junker

18.1	Klimatilpasning i norsk forvaltning – utviklingstrekk	433
18.1.1	Klima og tilpasning som politikkområde	433
18.1.2	NOU og lovendringer om overvann	436
18.1.3	Klimalov og statlige planretningslinjer	436
18.2	Klimatilpasning som rettslig konsept	437
18.2.1	Er «klimatilpasningsrett» en hensiktsmessig kategori? . . .	437
18.2.2	Definisjon (innholdsmessig avgrensning) av klimatilpasning	438
18.2.3	Kobling mellom klimatilpasning og andre hensyn	440
18.3	Rettslige krav til tilpasning	441
18.3.1	Ansvar for klimatilpasning	441
18.3.2	Klimatilpasning som krav til prosess og/eller resultat . . .	443
18.3.3	Kravene i statlige planretningslinjer	444
18.3.4	Forholdet mellom SPR-klimatilpasning og andre normer	446
18.3.5	Kunnskapsgrunnlag/utredningskrav	447
18.3.6	Særlig om risiko- og sårbarhetsanalyser (ROS)	447
18.3.7	Særlig om håndtering av usikkerhet	450
18.3.8	Samordning og samarbeid mellom aktører	452
18.4	Særskilte krav til arealplanlegging og byggesak	453
18.4.1	Krav til innhold i arealplaner	453

18.4.2	Krav til andre typer planer/planvedtak	455
18.4.3	Sikkerhetskrav til bygninger i byggetillatelse	456
18.5	Økonomisk ansvar for mangelfulle planer eller tillatelse	457
18.6	Avslutning	459
Kapittel 19 Kvotesystemet for utslipp av klimagasser		461
<i>Hans Chr. Bugge</i>		
19.1	Innføring i kvotesystemet	461
19.2	Utviklingen av det norske klimakvotesystemet	463
19.2.1	Veien frem til klimakvoteloven	463
19.2.2	Forholdet mellom klimakvoteloven og forurensningsloven	465
19.2.3	Lovutviklingen etter 2004	467
19.3	Hovedtrekk i EUs kvotesystem	467
19.3.1	Innføring i systemet	467
19.3.2	Reglene om kjøp og vederlagsfri tildeling av kvoter	470
19.3.2.1	Innføring	470
19.3.2.2	Hvem får gratis kvoter, og hvem må betale for kvotene?	471
19.3.3	Hvordan bestemmes mengden av kvoter som skal tildeles den enkelte virksomhet?	472
19.3.4	Markedsstabiliseringsreserven og kvoterreserven til nye virksomheter	474
19.3.4.1	Markedsstabiliseringsreserven	474
19.3.4.2	Kvoterreserve til nye virksomheter – klimakvotedirektivets artikkel 10a nr. 7	475
19.3.5	Andre aktuelle spørsmål	476
19.4	Klimakvoteloven og det norske kvotesystemet i hovedtrekk	478
19.4.1	Lovens formålsbestemmelse og virkeområde	479
19.4.2	Hvilke virksomheter er omfattet?	480
19.4.3	Kvoteplikten	482
19.5	Nærmere om kjøp og tildeling av kvoter	486
19.5.1	Auksjonering av kvoter	487
19.5.2	Tildeling av vederlagsfrie kvoter	490
19.6	CO ₂ -kompensasjon	493
19.7	Luftfart i kvotesystemet, og ICAO CORSIA	495
19.8	Utsikter fremover	499

Kapittel 20 Reguleringen av handel med utslippskvoter som finansielle instrumenter	500
<i>Odd-Harald Berg Wasenden</i>	
20.1 Innledning	500
20.2 Introduksjon til markedet, institusjonene og produktstrukturen	501
20.3 Den rettslige klassifiseringen – nærmere om utslippskvoter som finansielt instrument	503
20.4 Regulering av markedsaktører og mellommenn, konsesjonsplikt	505
20.5 Særlig om regulering av markedsatferd og informasjonsplikt	508
20.5.1 Innledning	508
20.5.2 Definisjonen av innsideinformasjon	509
20.5.3 Forbudet mot innsidehandel	512
20.5.4 Informasjonsplikt knyttet til innsideinformasjon	514
20.5.5 Forbudet mot markedsmanipulasjon	515
20.5.6 Forbudet mot urimelige forretningsmetoder	518
20.6 Sammenfatning	518
Kapittel 21 Regulering av karbonfangst, transport og lagring i norsk rett	520
<i>Catherine Banet</i>	
21.1 Innledning	520
21.1.1 Karbonfangst og lagring: teknologi og verdikjede	520
21.1.2 Et sentralt virkemiddel ved oppfyllelse av internasjonale og nasjonale klimaforpliktelser	522
21.1.3 Norges politikk for karbonfangst og -lagring	523
21.1.4 Involverte myndigheter og statlig deltakelse	526
21.2 Gjeldende internasjonalt og nasjonalt regelverk	527
21.2.1 Internasjonale konvensjoner	527
21.2.2 CO ₂ -lagringsdirektivet	530
21.2.3 Norsk regelverk om karbonfangst, transport og lagring ..	531
21.2.3.1 Oversikt over regelverket	531
21.2.3.2 Noen kommentarer	532
21.2.4 Standarder	533
21.3 Tillatelsesregimet for CO ₂ -lagring	534
21.3.1 Noen sentrale begreper	534
21.3.2 Ressursforvaltningshensyn ved CO ₂ -håndtering	535
21.3.3 Tillatelse til undersøkelse, leting, utnyttelsestillatelse	537
21.3.3.1 Undersøkelse (opp til 3 år)	538

21.3.3.2	Leting og vurdering av reservoarets potensiale (opp til 10 år)	538
21.3.3.3	Utvikling og drift (opptil 50 år, med mulig forlengelse)	539
21.3.4	Overvåkningsansvar: overvåkningsplanen for injeksjonsanleggene og lagringskomplekset	543
21.3.5	Nedstengning og etterdrift	544
21.3.6	Ansvaroverføring til staten	545
21.3.7	Sikkerhetsstillelse og finansiell mekanisme	545
21.3.8	Samordnet lagring av CO ₂	546
21.3.9	Tredjepartsadgang til innretninger for lagring av CO ₂ og lagringslokaliteter	546
21.3.10	Forhold til andre næringer, særlig norske fiskere	547
21.3.11	Avslutning av injeksjon og lagring av CO ₂ : avslutningsplan, vedtak om disponering	547
21.3.12	Eksisterende prosjekter	548
21.4	CO ₂ -transport	549
21.4.1	Tillatelse til anlegg og drift av innretninger	549
21.4.2	Forholdet til reguleringsplan etter plan- og bygningsloven	550
21.4.3	Egenskaper ved CO ₂ -strømmen	550
21.4.4	Tredjepartsadgang	550
21.4.5	Grensekryssende transport	551
21.5	CO ₂ -fangst	551
21.6	Miljøforurensning og miljøansvar	552
21.7	Forholdet til EUs klimavotesystem	552
21.8	Offentlig støtte til karbonfangst og -lagring	554
21.9	Avsluttende kommentarer	555
	Kapittel 22 Elsertifikatordningen	557
	<i>Jan Petter Horn</i>	
22.1	Innledning	557
22.2	Kort om bakgrunn og legislativ kontekst	559
22.2.1	Fornybardirektivet – Norges avtale med EU	559
22.2.2	Elsertifikatordningen som virkemiddel i norsk klimapolitikk	559
22.2.3	Folkerettslig avtale med Sverige	560
22.2.4	Opprinnelsesgarantier	562
22.3	De viktigste reglene om elsertifikater	562
22.3.1	Innledning	562

22.3.2	Innledende bestemmelser	563
22.3.2.1	Lovens formål	563
22.3.2.2	Legaldefinisjoner	564
22.3.2.3	Elsertifikatenes funksjonstid	565
22.3.2.4	Om forholdet til utenlandske elsertifikater . . .	566
22.3.3	Utstedelse av og rett til elsertifikater	566
22.3.3.1	Rett til elsertifikater	566
22.3.3.2	Produksjon fra fornybare energikilder	567
22.3.3.3	Godkjenning av produksjonsanlegg	567
22.3.3.4	Utstedelse av elsertifikater	571
22.3.3.5	Omgjøring/tilbaketrekking av godkjenning . .	572
22.3.4	Elsertifikatplikt	573
22.3.4.1	Innledning	573
22.3.4.2	Hvem som er pliktig til å kjøpe elsertifikater . .	574
22.3.4.3	Omfanget av elsertifikatplikten	575
22.3.4.4	Registrering av elsertifikatplikt	578
22.3.4.5	Oppfyllelse av elsertifikatplikt	578
22.3.4.6	Avgift for manglende annullering av elsertifikater	578
22.3.4.7	Informasjon til sluttbrukere	579
22.3.5	Elsertifikatregisteret og omsetning av elsertifikater	579
22.3.5.1	Elsertifikatregisteret	579
22.3.5.2	Omsetning og registrering av elsertifikater . . .	580
22.3.6	Andre bestemmelser	581
22.4	Litt om hvordan elsertifikatordningen påvirker ulike aktører i kraftmarkedet i Norge	582
22.5	Et kritisk blikk på elsertifikatordningen	584
22.5.1	Målsettinger for norsk kraftforsyning	585
22.5.2	Målsettingen om samfunnsøkonomisk effektivitet	585
22.5.3	Målsettingen om lavere utslipp av klimagasser	587
22.6	Avslutning	589

Kapittel 23 Klima, vindkraft og miljø; hvordan balansere motstridende hensyn i lovverket?	591
<i>Ole Kristian Fauchald</i>	
23.1 Innledning	591
23.2 Konsesjonssystemet for vindkraft og mekanismer for å ivareta miljøhensyn	594
23.3 Plansystemet for vindkraft og mekanismer for å ivareta miljøhensyn	599

23.3.1	Fylkesdelplaner for vindkraft	599
23.3.2	Nærmere om nasjonal ramme for vindkraft	604
23.3.3	Vedtak om å gi vindkraftkonsesjoner virkning som statlig plan	606
23.4	Veien videre for vindkraft som klimavirkemiddel – manglende avklaring av sentrale strategiske valg	609

Kapittel 24 Havenergiloven

Karina Kviebak Mauren

24.1	Innledning	616
24.2	Om reguleringen av havenergi i Norge	617
24.3	Lovens virkeområde og sentrale inndelinger	619
24.4	Åpning av områder for konsesjon	620
24.5	Konsesjonsprosessen	622
24.6	Nettilgang og systemansvar	626
24.7	Driftsfasen	627
24.8	Nedlegging og ekspropriasjon av energianlegg	628
24.9	Erstatning til fiskere ved ulemper som følge av energianlegg	629
24.9.1	Beslaglegging av fiskefelt	630
24.9.2	Ansvar for forurensning og avfall	631
24.9.3	Innretninger som volder skade	632
24.9.4	Oppretting av egen nemnd for fiskerierstatning	632
24.10	Er havenergiloven klar for en havvindsatsing?	632

Kapittel 25 Veitransport

Hans Chr. Bugge

25.1	Innledning	633
25.2	Avgifter og subsidier	634
25.2.1	Drivstoffavgiften	634
25.2.2	Bilavgiftene	635
25.3	Utslippsgrenser	636
25.4	Pålegget om biodrivstoff	637
25.5	Planlegging etter plan- og bygningsloven mv. Lavutslippssoner ..	641
25.6	Bruk av bompenger – rettslige rammer	642

Kapittel 26 Klimainformasjon og -rapportering om virksomheter og produkter mv.

Hans Chr. Bugge og Cathrine Ramstad Wenger

26.1	Innledning	647
26.2	Rett og plikt til klimainformasjon etter miljøinformasjonsloven .	648

26.2.1	Miljøinformasjonslovens bakgrunn og hovedtrekk	648
26.2.2	Hva er «miljøinformasjon», og hvem kan kreve det?	649
26.2.3	Retten til klimainformasjon hos offentlig organ	650
26.2.4	Retten til klimainformasjon om virksomhet (driftsforhold mv.)	653
26.2.5	Avsluttende vurdering av lovens betydning på klimaområdet	655
26.3	Rett og plikt til klimainformasjon om produkter: produktkontrollen §§ 9 og 10	655
26.4	Virksomheters rapportering på klimarisiko	658
26.4.1	Finanstilsynets kartlegging av norske selskapers klimarisikorapportering	658
26.4.2	Regnskapsloven	659
26.4.3	Lov om opplysninger om bærekraft	662
26.5	Klimahensyn og -informasjon ved offentlige anskaffelser	664
26.6	Frivillige merkeordninger, ett eksempel	666
	Forfatteromtale	667
	Forkortelser	669
	Bibliografi	679
	Stikkordregister	696